Oulu-lehti 4.9.1994

Toppilansalmi, Holstinsalmi, Mustasalmi

Panu

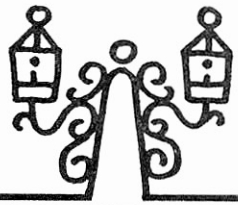

Kirjoitin Toppilansalmen ensimmäiseksi. Sen syntymähistoria on silloin tällöin toistettu lehdistössäkin, niin että voisi kuvitella jonkun lukijoista muistavankin. Toppilanojan muuttuminen salmeksi tapahtui dramaattisesti syksyllä 1724.

Oikeastaan vasta silloin syntyi Toppilansaari, jonka etelän puolella rajasi Holstinsalmi, jonkinlainen laivaväylä kai vielä silloin, mutta kuivumassa jo. Vielä vuonna 1785 se on merkitty leveänä Henrik Wacklinin merikarttaan. Nyt sen uoman eteläpuolella on Holstintie, melko kaukana tosin.

Holstinsalmen kuivuminen nopeutui tietenkin, kun Oulujoen Tuiranuomasta syöksyneet vedet olivat raivanneet itselleen uuden ''laskuojan'', Toppilansalmen. Toppilan maatila Oulujoen kunnassa, saarineen, siirtyi sitten Oulun Kauppaseuran omistukseen. Oulun historiaa harrastanut muistanee, etetä 1854, itämaisen sodan vaikutusten ulotuttua Suomenkin rannoille (''Oolannin sota''), engelsmannit nousivat maihin myös Oulussa. Tapahtui 1. kesäkuuta. Toppilansalmen kahden puolen poltettiin kaikki, mikä liittyi tai muka liittyi sodankäyntiin. Toppilansaarellekaan ei jäänyt juuri mitään.

Marraskuussa 1854 lääninarkkitehti, majuri Johan Oldenburg sai valmiiksi häneltä pyydetyn ehdotuksen Toppilan rantamaiden uudeksi tonttikartaksi, joka hyväksyttiin. Niin syntyi Toppilansalmen ja Holstinsalmen väliin 37 tonttia. Vuokraoikeuden saattoi saada vain Oulussa kauppaa harjoittanut kauppias. Ensimmäisten vuokraajien luettelossa on mm. kolme Snellmania ja Fellmania, kaksi Junneliusta, Bergbomia ja Höckertiä, Petrell, Candelin, Lundström, Hedman, Granberg, Franzén. . .

Tontit olivat aluksi halkoym. varastopaikkoja, joille myöhemmin kohosi toinen toistaan koristeellisempia villoja, huviloita, kesänviettopaikkoja, joista muutama vieläkin on tallella ja ihmeteltävinämme. On tästä myös Oulun historiassa, mutta sopii katsoa karttaa mm. P. W. Snellmanin Oulun Kauppaseuran historian lopusta!

Kartassa vlta 1854 näkyy vielä ojaksi kaventunut Holstinsalmi. Se kuivui, mutta Mustasalmi jäi erottamaan Toppilansaaren — kartassa yllätyksekseni Mustasaari! — Hietasaaresta, jolla nimellä nykyisin puhutellaan koko saarikokonaisuutta.

Myös Mustansalmen rannoille syntyi aikaa myöten huviloita, sittemmin myös saaren kaupunginpuoleiselle rannalle. Kuten kerroin, ''laskettelin'' eräänä kesäiltana alas Mustaasalmea. Pysähdyin vanhassa pihapiirissä, joka nykyisin toimii sotainvalidien kesäkotina. Talo oli lukossa, mutta aurinko paistoi armeliaasti, niin että söin evääni ja levähdin aurinkoisella seinänvieruspenkillä kuin Herrankartanossa.

Muistelen, että rakennuksen runko-osa on 1860-luvulta. Löytyihän sen vinttikerroksesta erään remontin yhteydessä seinäpapereista palasia Johan Rännärin 1866—67 ilmestyneestä lehdestä Pohjan-Tähti. Hautalan OH:n mukaan huvilan tälle kaupungilta vuokratulle tontille rakennutti Carl Wilhelm Westerlund, joka 1872 perusti sen läheisyyteen oluttehtaan. Ruotsalainen Westerlund oli tullut Ouluun teatteritirehtöörinä, mutta siirtynyt sitten trahtööriksi saatuaan vuokralle Kaupunginkellarin. Fabrikööriksi eli tehtailijaksi ryhdyttyään hän kai vietti kesänsä Mustasalmen rannalla, mutta enpä ole tarkemmin tutkinut näitä asioita. Perheen omalaatuisesta yksityiselämästä sensijaan tiedän jotain.

Siihen aikaan ja paljon myöhemminkin Mustasalmi kaikkinensa oli todellinen idylli Oulun kesässä. Siitä sai vettä ja kalaa ja siinä sopi uida. Ruopatun Mustasalmen kautta saisi mainiot soutureitit Toppilansaaren-Mustasaaren ympäri Toppilansalmen kautta tai Johteensalmen kautta Hietasaaren ympäri, tuulista riippuen!